KUOPIO

Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus-suunnitelma

2026

Kuopion kaupunki
Sivistystoimiala
Varhaiskasvatus

1.10.2026

Julkinen

Sisällys

1. Johdanto 2
2. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvien käsitteiden määrittelyä 3
3. Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu 6
3.1.1 Suunnittelu 8
3.1.2 Selvitys 8
3.1.3 Kehittäminen 9
3.1.4 Arviointi 9
4.Lähteet 11
5. Linkkejä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusselvitystyön tueksi 12
6. Lastenkirjavinkkejä 12
Liitteet 14

1. Johdanto

Varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö pohjautuu ajatukseen, että jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Lakia naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (1986/609)[1], myöhemmin tasa-arvolaki, muutettiin 1.6.2023. Lakimuutoksen myötä tasa-arvosuunnitelmavelvoite laajeni muiden koulutusasteiden lisäksi koskemaan myös varhaiskasvatusta. Muutoksen tavoitteena on sukupuolten tasa-arvon edistäminen varhaiskasvatuksessa. Toiminnallinen tasa-arvosuunnittelutyö velvoitettiin aloittamaan kunnissa 1.6.2023 mennessä.

Myös yhdenvertaisuuslakiin (1325/2014)[2] on lisätty säännökset velvollisuudesta edistää yhdenvertaisuutta varhaiskasvatuksessa. Toiminnallisessa yhdenvertaisuussuunnitelmassa arvioidaan, miten toiminta vaikuttaa eri ihmisryhmiin ja mietitään toimenpiteitä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Velvoitteet koskevat varhaiskasvatuksen järjestäjien ja yksityisten palveluntuottajien järjestämää varhaiskasvatusta sekä varhaiskasvatuksen yhteydessä järjestettävää esiopetusta.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmiin liittyvä työ on jatkuva prosessi, joka tulee kytkeä muuhun pedagogiseen suunnitteluun. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus on osa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mainitsemista inklusiivisista periaatteista.

Useat viranomaistahot suosittelevat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien yhdistämistä, jolloin yhdessä suunnitelmassa käsitellään sekä sukupuoleen perustuvaa, että muilla perusteilla tapahtuvaa syrjintää. Kuopion varhaiskasvatuksessa toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma ja toiminnallinen yhdenvertaisuussuunnitelma on yhdistetty yhdeksi toiminnalliseksi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaksi.

Tämä Kuopion varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma täydentää Kuopion varhaiskasvatussuunnitelmaa (2026) sekä esiopetuksen opetussuunnitelmaa (2025). Tämä suunnitelma toimii teoreettisena viitekehyksenä Kuopion kaupungin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyölle sekä toimipaikkakohtaisten toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimiselle. Toiminnalliset toimipaikkakohtaiset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat laaditaan ja päivitetään vuoden tai vähintään kolmen vuoden välein yhdessä henkilöstön ja lasten sekä huoltajien kanssa.

[1] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609
[2] Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014

2. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvien käsitteiden määrittelyä

Tasa-arvo
Tasa-arvolla tarkoitetaan kaikkien sukupuolten yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia sekä vallan ja resurssien tasapuolista jakautumista. Suomessa tasa-arvolailla[3] ehkäistään sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää ja edistetään sukupuolten tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksessa tasa-arvo tarkoittaa sitä, että sukupuoli ei aseta lapsia tai aikuisia eriarvoiseen asemaan varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvatuksen tasa-arvotyön tavoitteena on edistää tasa-arvoa ja puuttua sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella tapahtuvaan syrjintään.

Yhdenvertaisuus
Lain mukaan yhdenvertaisuudella tarkoitetaan kaikkien ihmisten samanarvoisuutta riippumatta heidän iästä, kansalaisuudesta, kielestä, uskonnosta, vakaumuksesta, mielipiteestä, vammasta, terveydentilasta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Varhaiskasvatuksessa yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että ihmisen eri ominaisuudet eivät aseta lapsia tai aikuisia eriarvoiseen asemaan. Varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuustyön tavoitteena on edistää yhdenvertaisuuden toteutumista sekä puuttua muilla kuin sukupuolen perusteella tapahtuvaan syrjintään.

Esteettömyys
Esteettömyydellä tarkoitetaan ihmisten monimuotoisuuden huomioon ottamista rakennetun ympäristön suunnittelussa, toteuttamisessa ja kunnossapidossa. Esteettömyydessä ei ole kyse vain liikkumisesta vaan siinä huomioidaan myös esimerkiksi näkemiseen, kuulemiseen, ymmärtämiseen ja kommunikaatioon liittyvät asiat. Varhaiskasvatuksessa esteettömyys tarkoittaa fyysisten tilojen suunnittelemista niin, että kuka tahansa kyvyistään ja ominaisuuksistaan huolimatta pystyy osallistumaan varhaiskasvatuksen toimintaan.

Inklusiivinen toimintakulttuuri
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden[4] mukaan toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014)[5] inklusiivinen toimintakulttuuri määritellään toimintakulttuurina, jossa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa.

Jokaisella lapsella on oikeus saada tukea omalle kasvulleen ja kehittymiselleen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edellyttää henkilöstön ymmärrystä siitä, miten esimerkiksi vammaisuuteen, ihonväriin, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät henkilöstön omassa toiminnassa ja varhaiskasvatuksen toimintatavoissa. Henkilöstön tulee suunnitella ja järjestää toimintaa

[3] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609
[4] Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022
[5] Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

inklusiivisesti niin, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua yhteiseen toimintaan omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaan. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään ja tulla kohdatuksi tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti. Varhaiskasvatuksessa inkluusio tarkoittaa esimerkiksi sitä, että henkilöstö on miettinyt valmiiksi useita osallistumisen tapoja ohjattuun toimintaan eli miten voidaan saavuttaa sama toiminnalle asetettu tavoite eri tavoilla toimien.

Normi ja normatiivisuus
Normeilla tarkoitetaan yhteiskunnallisia oletuksia ja odotuksia siitä, mikä on yleisesti hyväksyttyä, normaalia tai toivottavaa eri tilanteissa. Normatiivisuus kertoo siitä, mitä pidämme normaalina ja tavoiteltavana. Normit auttavat meitä toimimaan eri tilanteissa, mutta toisaalta normit ovat syrjiviä ja rajoittavat toimintaa. Normiin kuulumisen kautta saattaa saada etuoikeuksia ja toisaalta, jos ei mahdu normeihin tai rikkoo niitä, saattaa tulla syrjityksi. Kasvatuksessa ja opetuksessa on hyvä huomata, että päivittäiset teot, ajatukset ja sanat saattavat perustua syrjiviin normeihin tiedostamatta, esimerkiksi kirjojen ja kuvien hahmot, nuket, pelit ja lelut. Normit ovat usein näkymättömiä, kunnes joku rikkoo niitä.

Osallisuus
Osallisuudella tarkoitetaan kuulumisen tunnetta ja sitä, että saa edellytykset osallistua, tulla kuulluksi, ilmaista mielipiteensä, vaikuttaa ryhmään ja tuntea olonsa turvalliseksi. Osallisuus on muun muassa tunnetta siitä, että kuuluu omaan yhteisöön sekä vuorovaikutusta ja toimintaa lasten välillä. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Rasismi
Rasismi on ajatusmalli, jossa joitakin ihmisryhmiä määritellään alempiarvoiseksi esimerkiksi ihonvärin, kansalaisuuden, kulttuurin, äidinkielen tai uskonnon perusteella. Rasismi liittyy valkonormatiivisuuteen, joka perustuu rotuoppiin ja käsitykseen valkoisista eurooppalaisista tai muista länsimaalaisista muita ylempinä ja arvokkaampina ihmisinä. Rasismi voi ilmetä vihapuheena, syrjintänä, väkivaltana tai näennäisen neutraaleina käytäntöinä, sanoina, tekoina sekä ulkopuolelle jättämisenä.

Varhaiskasvatuksessa rasismi saattaa näkyä siten, ettei varhaiskasvatuksen henkilöstö osaa tunnistaa ja ehkäistä rasismia, jolloin henkilöstö saattaa huomaamattaan toimia rasistisesti ja välittää lapsille rasistista maailmankuvaa.

Saavutettavuus
Saavutettavuudella tarkoitetaan esimerkiksi palvelua ja viestintää, joka soveltuu kaikille. Saavutettavuutta on myös ihmisten moninaisuuden huomioon ottava ilmapiiri ja asenteet. Varhaiskasvatuksessa saavutettavuus tarkoittaa esimerkiksi sitä, että varhaiskasvatuksen päivä- tai viikko-ohjelma on esitetty näkyvällä paikalla myös kuvallisesti.

Sateenkaariperhe
Sateenkaariperheellä voidaan tarkoittaa sellaisia lapsiperheitä, joissa yksi tai useampi vanhempi kuuluu seksuaali- ja tai sukupuolivähemmistöön.

Sukupuoli-identiteetti
Sukupuoli-identiteetti tarkoittaa ihmisen omaa kokemusta ja ymmärrystä sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan.

Sukupuolisensitiivisyys
Sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan taitoa huomata sukupuolittuneita käytäntöjä ja sukupuolinormeja, jotka usein ovat tiedostamattomia. Sukupuolisensitiivisyys on herkkyyttä tunnistaa yhteiskunnallisia ja kulttuurisia rakenteita, joissa sukupuoli rajoittaa lasten toimintaa ja taitoa purkaa niitä. Sukupuolesta riippumatta lapsilla on samat oikeudet, mahdollisuudet ja velvollisuudet leikkiä, osallistua ja toimia.

Varhaiskasvatuksessa sukupuolisensitiivisyys näkyy silloin, kun henkilöstö osaa tarkastella sukupuolen merkitystä arjessa, pohtia omia, tiedostamattomiakin oletuksia eri sukupuolista ja kannustaa lapsia aktiivisesti monipuoliseen toimintaan.

Sukupuolen moninaisuus,
Jokaisen ihmisen kokemus sukupuolesta on yksilöllinen. Sukupuolen moninaisuus tarkoittaa sukupuolen kokemusten, ilmaisutapojen ja kehon sukupuolitettujen piirteiden kirjoa. Sukupuolen moninaisuus on osa kaikkia ihmisiä, eikä sitä voi rajata koskemaan vain tiettyä ihmisryhmää.

Syrjintä
Syrjintää on se, että jotakuta kohdellaan huonommin kuin toisia tai hän joutuu muita huonompaan asemaan jonkin henkilökohtaisen ominaisuutensa perusteella ilman hyväksyttävää syytä. Yhdenvertaisuuslain (2014)[6] mukaan ketään ei saa syrjiä esimerkiksi iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Tasa-arvolaissa[7] syrjintäperusteita ovat sukupuoli, sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu. Häirintä kielletään kummassakin laissa edellä mainituin perustein. Syrjintä voi olla tahallista tai tahatonta. Se voi olla suunnitelmallista ja harkittua tai se voi johtua tiedostamattomista tavoista ja käytännöistä. On esimerkiksi totuttu puhumaan tai toimimaan tavoilla, jotka vähättelevät, loukkaavat tai sulkevat pois toisia. Monenlaiset rakenteet voivat ylläpitää ja tuottaa eriarvoisuutta. Sen takia on hyvä tarkastella kriittisesti kaikkia käytäntöjä, toimintatapoja, välineitä, materiaaleja ja käytettävää kirjallisuutta tasa-arvo ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta.

[6] Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325
[7] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609

3. Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämiseen kuuluu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen. Sekä tasa-arvo että yhdenvertaisuus ovat ihmisen perusoikeuksia ja tarkoittavat samaa asiaa: syrjimättömyyttä ja tasavertaisia mahdollisuuksia ihmisen eri ominaisuuksista huolimatta. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tulisi lisätä avointa ja luontevaa keskustelua tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvistä tekijöistä.

Tasa-arvon edistäminen ja yhdenvertaisuuden turvaaminen ovat osa varhaiskasvatuslaissa[8] määriteltyjä varhaiskasvatuksen tavoitteita. Lisäksi ne ovat keskeinen osa varhaiskasvatus- ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita sekä varhaiskasvatusta ohjaavaa arvo- ja ajattelupohjaa. Varhaiskasvatuslain[9] mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden[10] arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatuslain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Useat viranomaistahot suosittelevat toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien yhdistämistä yhdeksi toiminnalliseksi tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmaksi, jolloin yhdessä suunnitelmassa käsitellään sekä sukupuoleen perustuvaa että muilla perusteilla tapahtuvaa syrjintää. Syrjintä on usein moniperustaista eli se kohdistuu useampaan kuin yhteen yksilön ominaisuuteen tai tekijään, esimerkiksi sekä sukupuoleen että uskontoon tai sekä sukupuoleen että ihonväriin.

Tasa-arvolaki[11] velvoittaa, että varhaiskasvatuksessa tehdään **toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma** toimipaikkakohtaisesti vuoden tai vähintään kolmen vuoden välein. Yhdenvertaisuuslaki ei velvoita yhdenvertaisuussuunnitelman vuosittaiseen tarkasteluun, mutta se on hyvä tehdä yhdessä toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman tarkistamisen yhteydessä. Lain mukaan suunnitelman voi tehdä myös tarkemmalla tasolla esimerkiksi ryhmäkohtaisesti ryhmävasuun liitettynä.

Toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman tavoitteena on tarkastella ja kehittää varhaiskasvatuksen toimintaa sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta suunnitelmassa kiinnitetään huomiota siihen, miten ihmisen eri ominaisuudet, kuten ikä, ihonväri, kieli,

8

9 Varhaiskasvatuslaki 2018/540 §3
10 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022
11 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609

katsomus, perhesuhteet tai vammaisuus vaikuttavat lasten mahdollisuuksiin toimia varhaiskasvatuksessa ja kokea osallisuutta siinä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee laatia toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma yhdessä henkilöstön kanssa. Lapsille ja huoltajille on annettava mahdollisuus osallistua suunnitelman tekemiseen. Lapsilla on oikeus, ei velvollisuus osallistua suunnitteluprosessiin. Lasten osallisuus toteutetaan ikä- ja kehitystaso huomioiden.

Toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman tulee tasa-arvolain mukaan sisältää kolme vaihetta, jotka ovat **selvitys, kehittäminen ja arviointi**. Huomiota tulee kiinnittää erityisesti vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, materiaaleihin, huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Yhdenvertaisuuslain[12] mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tai palveluntuottajan tulee arvioida **toiminnallisessa yhdenvertaisuussuunnitelmassa**, miten sen toiminta vaikuttaa eri ihmisryhmiin, miten yhdenvertaisuus toteutuu omassa toiminnassa ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin edistääkseen yhdenvertaisuuden toteutumista varhaiskasvatuksessa. Yhdenvertaisuuden toteutumisen arvioinnin tulokset ja edistämisen toimenpiteet tulee kirjata yhdenvertaisuussuunnitelmaan ja ne on uudistettava määräajoin.

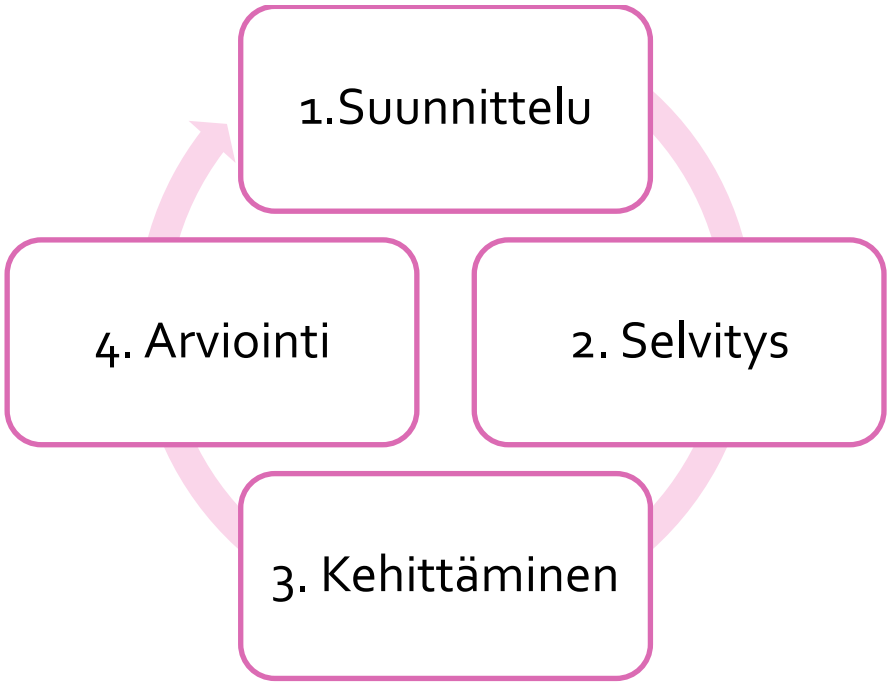
Kuopion varhaiskasvatuksessa laaditaan toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma toimipaikkakohtaisesti kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Suunnitelma perustuu edelliseen toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman arviointiin. Suunnitelmakauden päätteeksi laaditaan kaupunkitasoinen raportti.

Perhepäivähoidon ja avoimen varhaiskasvatuksen toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma tehdään kaupunkitasoisesti yhdessä alueen toimijoiden kanssa. Kaupungin tasolla ei voida määritellä kehittämistarpeita ilman, että perhepäivähoidon ja avoimen varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilannetta on selvitetty. Yksityiset perhepäivähoitajat voivat osallistua kunnan perhepäivähoidon suunnitelman valmisteluun.

3.1 Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaprosessi

Tasa-arvolain mukaan toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää kolme vaihetta: selvitys, kehittäminen ja arviointi. Yhdenvertaisuuslaki ei määrittele yhdenvertaisuussuunnittelun prosessia, joten on suositeltavaa tehdä se yhdessä tasa-arvosuunnitelman kanssa. Yhdistetyssä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa tulee selkeästi tarkastella ja kuljettaa mukana sekä tasa-arvoa että yhdenvertaisuutta läpi koko suunnitelman.

[12] Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014

Kuvio 1. Toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelun prosessi varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

3.1.1 Suunnittelu

Tässä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaprosessin vaiheessa on hyvä tutustua keskeisiin käsitteisiin ja lakeihin, ks. tämän suunnitelman luku 2. Suunnitteluvaiheessa määritellään suunnitelmaprosessin aikataulu sekä se, kuinka pitkälle aikavälille suunnitelma tehdään. Tasa-arvolain mukaan toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma voidaan tehdä vuodeksi tai korkeintaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Kuopion varhaiskasvatuksessa toiminnallinen toimipaikkakohtainen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma tehdään kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Työyhteisössä keskustellaan käsitteistä ja arvoista.

3.1.2 Selvitys

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen varhaiskasvatuksessa aloitetaan selvittämällä, miten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuvat toiminnassa. Selvitys toimii toimipaikan kehittämistarpeiden arvioimisen pohjana. Selvityksen voi aloittaa työyhteisön yhteisellä keskustelulla, jossa mietitään mikä toiminnassa voisi olla epätasa-arvoista tai syrjivää. On hyvä myös pohtia, millaisia normeja varhaiskasvatuksessa esiintyy. Selvityksessä on hyvä tarkastella myös vuorovaikutusta, tilaa, materiaaleja sekä osallisuutta, huoltajien kohtaamista ja häirintää.

Selvityksessä voi käyttää apuna erilaisia havainnointimenetelmiä, kuten videointia, lomakkeita sekä lapsia, huoltajia ja henkilöstöä osallistavia menetelmiä, kuten haastatteluja tai tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskävelyä, ks. tämän suunnitelman liitteet. On tärkeää tehdä näkyväksi omia, tiedostamattomiakin asenteita sekä toiminnan rakenteita, jotka ovat epätasa-arvoisia, syrjiviä tai ulossulkevia. Selvityksessä on hyvä tuoda esille, jotka toimivat hyvin sekä asioita, joissa on parannettavaa. Selvityksen avulla toimintaa voidaan kehittää.

Tasa-arvolain[13] mukaan huomiota tulee kiinnittää erityisesti vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, materiaaleihin, huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Yhdenvertaisuuslain mukaan huomiota tulee kiinnittää siihen, miten toiminta vaikuttaa eri ihmisryhmiin, ja miten yhdenvertaisuus toteutuu omassa toiminnassa. Yhdenvertaisuussuunnitelmassa on arvioitava, miten varhaiskasvatus vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus muutoin toteutuu sen toiminnassa.

Kuopion varhaiskasvatuksessa selvitysvaiheen tueksi on laadittu alkukartoituslomake.

3.1.3 Kehittäminen

Kehittämisvaiheessa tarkastellaan selvityksen tuloksia, nimetään toimenpiteitä, joilla puututaan selvitysvaiheessa esiin nousseisiin epäkohtiin. Toimenpiteiden tulee olla varhaiskasvatuksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. Ne ovat konkreettisia asioita, joita arjessa voidaan toteuttaa. Ne eivät ole arvoja ja korulauseita. Lapsille ja heidän huoltajilleen on varattava mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä. Toimenpiteisiin tulee kirjata keinoja havaitun häirinnän poistamiseksi tai sen uusiutumisen estämiseksi. Kehittämistyön onnistumisen kannalta on hyvä keskittyä vain muutamaan kehittämiskohteeseen kerrallaan, vaikka selvityksessä olisikin noussut esiin useita kehittämiskohteita. Tarkoituksena on pyrkiä löytämään mahdollisimman helposti toteutettavia tekoja, joilla on suuri muutosvaikutus. Kehittämisvaiheelle on hyvä laatia aikataulu ja nimetä vähintään yksi vastuuhenkilö, joka huolehtii kunkin kehittämisvaiheen aikataulun toteutumisesta.

Toimenpiteet, vastuuhenkilöt, aikataulu sekä seuranta kirjataan toiminnalliseen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmalomakkeeseen (Liite 2). Koko henkilöstö sitoutuu toimimaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa sovittujen käytäntöjen mukaisesti.

3.1.4 Arviointi

Viimeinen tasa-arvolain vaatima prosessin vaihe on toimenpiteiden arviointi. Kun kehittämisvaiheen toimenpiteitä on tehty, on aika arvioida, kuinka toimenpiteet ovat vaikuttaneet arkeen. Mitä konkreettisempia toimenpiteet ovat, sitä helpompi niiden vaikuttavuutta on arvioida. Arvioinnissa voi käyttää apuna erilaisia havainnointimenetelmiä ja osallistaa arviointiin myös lapsia ja huoltajia.

[13] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609

Arvioinnista prosessi jatkuu edelleen tasa-arvo ja yhdenvertaisuustilanteen selvittämiseen ja (uusien) kehittämistoimenpiteiden nimeämiseen.

Kuopion varhaiskasvatuksen kaupunkitasoista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman arviointia toteutetaan kolmen vuoden välein. Arvioinnin tuloksista kootaan suunnitelmakauden päättyessä yhteenveto, jota hyödynnetään toiminnan kehittämisessä.

4.Lähteet

Alasaari, N. 2019. Toiminnallinen tasa-arvosuunnittelu varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvoinen päiväkotihanke. Naisasialiitto Unioni ry.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609. https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609. Luettu 18.10.2023.

Kuopion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2022.

Kuopion kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma 2023.

Opetushallitus 2026. Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu. Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu | Opetushallitus. Luettu 22.7.2026.

Sateenkaariperheet. https://sateenkaariperheet.fi/tietoa-ja-koulutusta/kirjoja-lapsille/. Luettu 20.10.2023

Sateenkaarisanasto. www.seta.fi. Luettu 19.10.2023

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi. Luettu 19.10.2023

Tasa-arvokompassi. Tasa-arvokompassi-VAKA.pdf Luettu 28.7.2026

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tietopaketti sukupuolen moninaisuuden huomioimisesta oppilaitoksille, työpaikoille ja viranomaisille. Luettu 28.7.2026

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Varhaiskasvatuslaki | 540/2018 | Lainsäädäntö | Finlex Luettu 28.7.2026

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 | Opetushallitus Luettu 18.10.2022

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 - ePerusteet Luettu 28.7.2026

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325. https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=yhdenvertaisuus. Luettu 18.10.2023

5. Linkkejä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusselvitystyön tueksi

OPH: toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelu
Kirjainventaario
Leikkipistetaulukko
Sosiogrammi
Negatiivisen palautteen vähentäminen
Kartoita kehut
Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskävely
Kolmiopeda: Sukupuolisensitiiviset kaveritaitokortit
Pikkukakkonen: lapsille suunnatut materiaalit ja videot
Mieli ry: tunnekortit
Mieli ry: kaveritaitokortit

6. Lastenkirjavinkkejä

Sateenkaarikala (1992), Pfister, Marcus.
Tyylikäs jättiläinen (2003), Donaldson, Julia & Scheffler, Axel.
Bibi muuttaa Suomeen (2005), Lindhom, Maggie & Kallio, Katja.
Kaunis pikkuveli (2006), Shields, Gillian & Metcalf, Paula.
Onni Afrikassa (2006), Niemi, Teija.
Mennään jo kotiin (2007), Katajavuori, Riina & Savolainen, Salla.
Elina vieraalla maalla (2008), Laajarinne, Jukka.
Elmeri ja perhonen sekä muut Elmeri-kirjat McKee, David.
Minä olen perhonen (2010), Korolainen, Tuula.
Pikku Nunuun löytöretki (2010), Heikkilä, Petra.
Tinka ja Taika (2011), Isto, Sanna.
Veikko ja Veikko (2012), Nuotio, Anna & Eppu.
Seikkailulle! (2012) Elliot, Rachel.
Lentävät syntymäpäivät minareettimaassa (2012), Airola, Sari.
Onni-poika saa uuden ystävän (2012), Pelliccioni, Sanna.
Tinka ja Taika, noidanruohon salaisuus (2013), Isto, Sanna.
Mennään jo naapuriin (2017), Katajavuori, Riina & Savolainen, Salla.
Rasmus ja kulkuri (1956), Lindgren, Astrid. poikaa. Rasmus karkaa ja lähtee kulkurin matkaan.
Ei haittaa, jos on erilainen (2005), Parr, Todd.
Perhekirja (2006), Parr, Todd.
Suuri Perhekirja (2009), Ledu, Stephanie & Frattini, Stephan.

Vauvapullaa (2010), Pyyry, Noora & Sharratt, Aimee. Kirja, jossa kerrotaan leipomisen kautta, miten erilaiset perheet voivat saada lapsia.
Aimo ja Unto (2012), Lindeberg, Minna & Bondestam, Linda.
Meidän ja muiden perheet (2010), Hoffman, Mary.
Ikioma perheeni (2014), Marttinen, Tittamari & Salminen, Aiju.
Olen ystäväsi aina (2016), Walton, Jessica 2016.
Minä olen Alex (2016), Agnello, Elena.
Yön hirviö (2017), Strandberg, Mats. Lastenromaani.
Lohikäärme, jolla on keltaiset varpaat (2019), Autere, Kuura.
Julius on merenneito (2019), Love, Jessica.
Poika ja hame (2021), Toivola, Jani: Kuvitus: Obele, Saara.
Myrtti ja noitatukka (2021), Mursu, Ursula.
Myrtti ja kudelmataika (2022), Mursu, Ursula.
Ensilumi (2022), Teräs, Mila.
Mun väri, Sun väri. Rodusta, antirasismista ja itsetunnosta.(2023) Henry-Allain, Laura. Otava.

Liitteet

Liite 1. Toiminnallisen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman alkukartoitus

ARVIOI ASTEIKOLLA 0-3, KUINKA SEURAAVAT VÄITTÄMÄT TOTEUTUVAT TOIMIPAIKASSASI

0 Ei vielä toteudu
1 Asia tiedostetaan (alkava)
2 Asia ymmärretään (kehittyvä)
3 Asia toteutuu (vakiintunut)

Arviointi 0-3	Väittämä	Huomioita
	1. Lasten kanssa tutustutaan moninaisiin ihmisryhmiin, kieliin ja kulttuureihin leikkien, pelien, musiikin ja perheiden kanssa tehtävän yhteistyön avulla. Eri uskontoihin, katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin tutustutaan esimerkiksi erilaisia juhlia viettämällä. Huoltajia otetaan mukaan suunnitteluun.	
	2. Henkilöstö tarkastelee leluja, kirjoja ja pelejä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmista. Päiväkodin leikki-, peli- ja kirjaresursseja hyödynnetään sukupuoleen ja muihin ominaisuuksiin liittyvien stereotypioiden ja normien tiedostamisessa ja niiden purkamisessa.	
	3.Tarjolla on monipuolisesti leluja ja pelejä, joista löytyy esikuvia kaikille sukupuolesta, ihonväristä, toimintakyvystä, iästä tai muista ominaisuuksista riippumatta. Jokainen lapsi saa leikkiä ja pelata kaikilla ikäkauteen soveltuvilla välineillä.	
	4.Kaikkia lapsia kannustetaan ja opastetaan sukupuolesta ja muista ominaisuuksista riippumatta aktiiviseen liikuntaan ja kokeilemaan erilaisia liikuntalajeja, teknologian käyttöön sekä monipuoliseen värien käyttöön.	
	5.Pedagogiset toimintatavat ovat monipuolisia, ja ne tukevat tasapuolisesti jokaisen lapsen kasvua ja kehitystä. Esteettömyys ja kaikkien lasten osallistumismahdollisuus on huomioitu joustavin järjestelyin.	
	6.Kaikkia lapsia huomioidaan tasapuolisesti esimerkiksi kehuilla, kannustuksilla, katsekontaktilla ja tarjoamalla kaikille lapsille tasapuolisesti mahdollisuutta syliin riippumatta lapsen sukupuolesta, ihonväristä,	

	toimintakyvystä tai muusta ominaisuudesta. Henkilökunta lohduttaa lapsia tasapuolisesti iästä, sukupuolesta tai muista ominaisuuksista riippumatta.	
	7.Lapsia kannustetaan leikkimään monipuolisesti erilaisia leikkejä riippumatta lapsen sukupuolesta tai muista ominaisuuksista. Leikkiin ja leikin valintaan liittyviä stereotypioita ja normeja tiedostetaan ja puretaan lasten kanssa yhdessä.	
	8.Kaikkia lapsia kannustetaan omatoimisuuteen ja heitä autetaan tasapuolisesti riippumatta sukupuolesta ja muista ominaisuuksista. Esimerkiksi pukemistilanteessa henkilökunta kiinnittää huomiota siihen, ettei poikia auteta automaattisesti ensimmäisenä.	
	9.Päiväkodin yhteisissä tiloissa ja piha-alueilla on tarjolla monenlaisia toimintamahdollisuuksia, jotka ovat kaikille avoimia tasapuolisesti sukupuolesta tai lasten muista ominaisuuksista riippumatta. Oppimisympäristöjen suunnittelussa huomioidaan lapsiryhmän moninaisuus ja ympäristön esteettömyys.	
	10.Varhaiskasvatusyksikkö huomioi perheiden moninaisuuden viestinnän kuvituksissa ja teksteissä sekä juhla- ja teemapäiviä suunnitellessa. Esimerkiksi äitien- ja isänpäivän viettoa suunnitellessa ja järjestäessä sovitaan yhdessä perheiden kanssa, kenelle tehdään onnittelukortteja ja ketkä kutsutaan vierailulle. Varhaiskasvatusyksikön yhteiset juhlat, tilaisuudet ja vanhempainillat eivät vahvista vaan purkavat sukupuoleen ja muihin ominaisuuksiin liittyviä stereotypioita.	

Liite 2. Toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma

1. Milloin ja miten selvitystä on tehty? Mitä asioita selvityksessä nousi esiin?				
Kehitettävä teema	Tavoite	2. Kehittämistoimenpiteet	Aikataulu, vastuuhenkilö, milloin arvioidaan	3.Arvioinnin tulokset

KUOPIO.

www.kuopio.fi